

Mokymasis lietuvių kalbos pamokose

Zita Nauckūnaitė

2018 m. rugpjūčio 27–30 d.

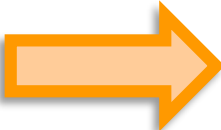

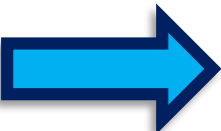

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

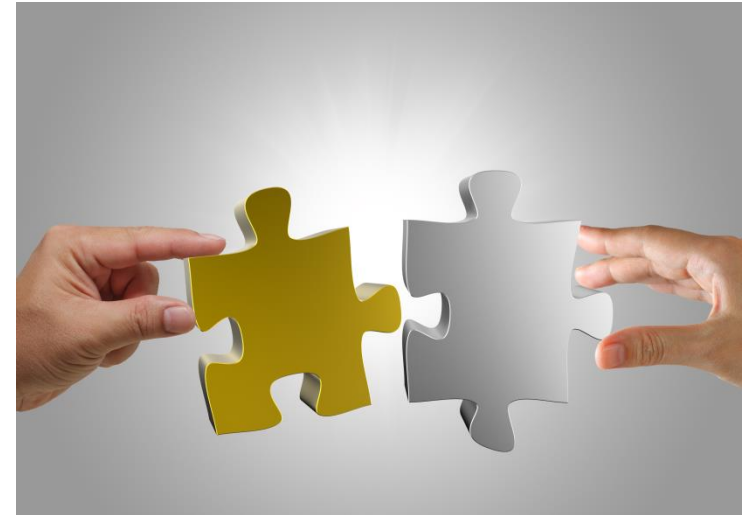
Kalbos ugdymas apima

- kalbos mokymā**si**, Kalbos vartojimas
- mokymā**si** *per* kalbā, Literatūrinis / kultūrinis ugdymas
- mokymā**si** *apie* kalbā. Kalbos sistemos pažinimas

(Halliday, 2009, p. 216)

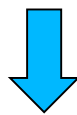
LKL PUBP DIDAKTINĖS NUOSTATOS

1. Sistemiškumo ir sąmoningumo
2. Integracijos ir interpretacijos
3. Komunikacijos ir bendradarbiavimo

Kalbos sistemos mokymo logika

Bendras kalbos paveikslas

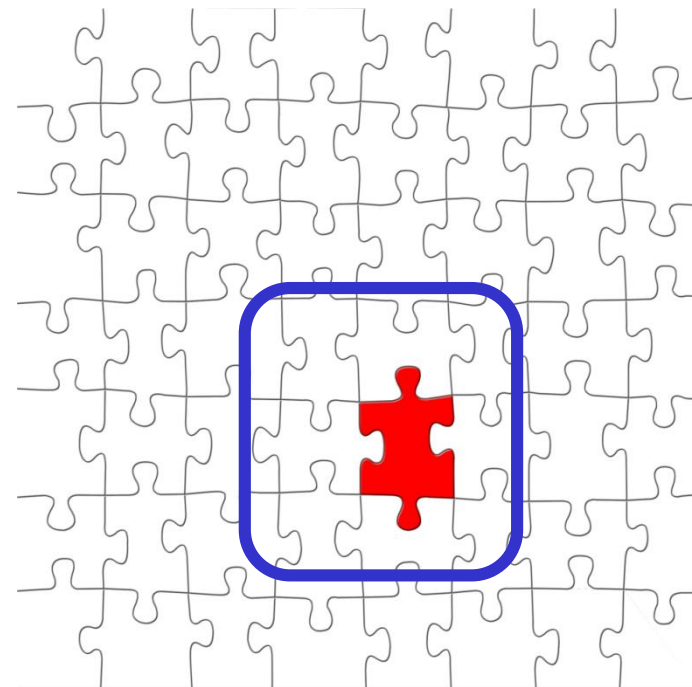
Sritis, kurią šiuo metu mokomės

Dalinės žinios

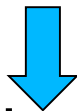

Konkretus gebėjimas tų žinių pagrindu

Pvz., tema DAIKTAVARDŽIO GIMINĖ

Bendras kalbos
paveikslas

Sritis, kurią šiuo metu
mokomės

Dalinės žinios

Konkretus gebėjimas tų žinių
pagrindu

Giminės kategorija
(įvairiose kalbose)

Lietuvių kalbos
daiktavardžių giminė

Vyr. g. ir mot. g. daiktavardžių
galūnės ir priesagos
(*atpažinimas*)

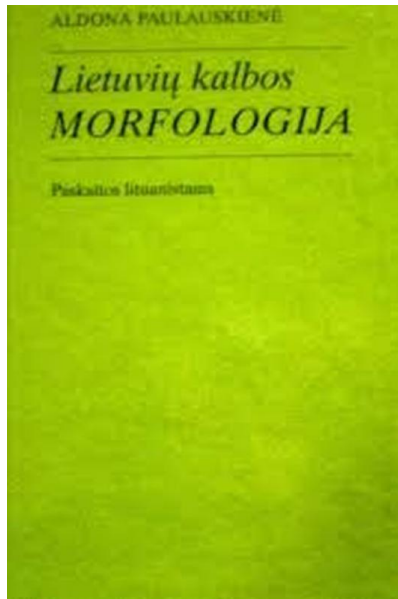
Vyr. g. ir mot. g. daiktavardžių
galūnių rašyba (*vns. ir dgs. vard. l.*)

Mokiniai NEMAŽSTO,
kai gauna *gatavus apibendrinimus!*

TYRINĖTI!

DAIKTAVARDŽIO GIMINĖ

Pagal

A. Paulauskienė. Lietuvių kalbos morfologija. Vilnius, 1994, p. 153–166.

Daiktavardžio giminė

Kiekvienas
lietuvių kalbos
daiktavardis
turi giminę:
arba vyriškąją – *vyr.g.*,
arba moteriškąją – *mot.g.*

Yra kalbų, kurios
neturi gramatinių
giminių, pvz.:

- anglų kalboje
giminę skiria tik
asmeniniai
įvardžiai,
- suomių ir vengrų
kalbose giminių
visai nėra.

Kaip šią informaciją pateikti mokiniam?

TIESIOGIAI

pasakyti

NEGALIMA!

Mūsų sprendimai:

-
-
-

Kodėl lietuvių kalbos daiktavardžiai turi vyr.g. arba mot.g.?

Ką daryti, kad atsakytume į šį klausimą?

1. Surinkti medžiagą (*įvairių pavyzdžių*).
2. Ją susisteminti (pvz.: *asmuo – gyvūnas – daiktas*)
3. Analizuoti ir interpretuoti.

Ką sako lingvistinės teorijos?

Daiktavardžio giminės analizę
reikia pradėti nuo tų atvejų,
kur giminės atžvilgiu
daiktavardžiai yra ne pavieniai,
o sudaro poras
su priešingos giminės daiktavardžiu.

Ką sako lingvistinės teorijos?

Kalbos centre yra AŠ – TU santykis kaip dialogo pamatas.

Prie jo šliejasi ir asmenų pavadinimai:

- 1) žodžiai, reiškiantys asmenis, susijusius giminystės ryšiais (*tėvas – motina...*),
- 2) vardai ir pavardės (*Jonas – Jonė, ... Jonaitis – Jonaitienė, Jonaitytė...*),
- 3) žodžiai, reiškiantys asmenis pagal pareigas ar atliekamą veiksmą (*mokytojas – mokytoja...*).

Ką sako lingvistinės teorijos? (2)

- Vyr.g. ir mot.g. žodžiai yra su skirtingomis galūnėmis, o kartais – ir priesagomis.
- Moterų pavadinimai pagal profesiją ir priklausymą šeimai yra išvesti iš vyrų pavadinimų (taip yra ir daugelyje kitų kalbų, kurios skiria gimines).

Gyvūnų pavadinimai

Gyvūnų **rūšies** pavadinimai yra tokie pat kaip daiktų pavadinimai – vienos kurios giminės ir nesudaro porų (pvz., *vilkas, lapė, žvirblis, voverė...*).

Tačiau kai gyvūno lytis svarbi žmogui, tada gyvūnai pavadinami pagal lytį (pvz., *višta – gaidys, karvė – jautis, katė – katinas, vilkas – vilkė...*).

Ką sako lingvistinės teorijos? (3)

Semitų kalbose (*arabų, hebrajų, amharų*) vyriškajai giminei priklauso daiktavardžiai, reiškiantys didelius bei reikšmingus daiktus, o moteriškąją giminę turi pavadinimai to, kas maža, smulku, priklausoma, silpna.

O kaip yra lietuvių kalboje? – patikrinkime.

Mokytojo intarpas. Pamąstykime, kodėl...

- Galbūt žmogus negyvąjį pasaulį modeliavo pagal gyvąjį...
- Ypač lietuviui būdinga personifikuoti (įsmeninti) *saulę, mėnulį, žaibą, vėją, liūtis, medžius* ir kitus negyvus daiktus bei reiškinius.

Plg.: *Mėnuo saulužę vedė pirmą pavasarėlį...*

Mokytojo intarpas.

Kuo įdomus daiktavardis **žmogus (žmonės)?**

Vienaskaita – **vyr. g.**, o daugiskaita – **mot. g.**

(senoji forma: *geros žmonės*),

nes *žmogus* yra ir vyras, ir moteris!

(Plg.: semitų kalbose kai kurie vyr. g. žodžiai daugiskaitoje virsta mot. g. žodžiais.)

Prie kokių išvadų turėtų prieiti mokiniai?

- Asmens pavadinimas – tai pavadinimas, kurio giminė rodo realų vyriškos ir moteriškos lyties skirtumą.
- Daikto pavadinimas – tai pavadinimas, kurio giminė reikalinga tik kitų kalbos dalių prisiderinimui (vieni daiktų pavadinimai glaudžiasi prie vyr. g., kiti – prie mot. g.).

Kalba yra suvokimo sistema

Mūsų mąstymą
lemia lingvistinės
formos...

Komunikacijos ir bendradarbiavimo DIDAKTINÈ NUOSTATA

Kalbos taikymas gyvenime –
bendradarbiavimas su kitais žmonėmis:

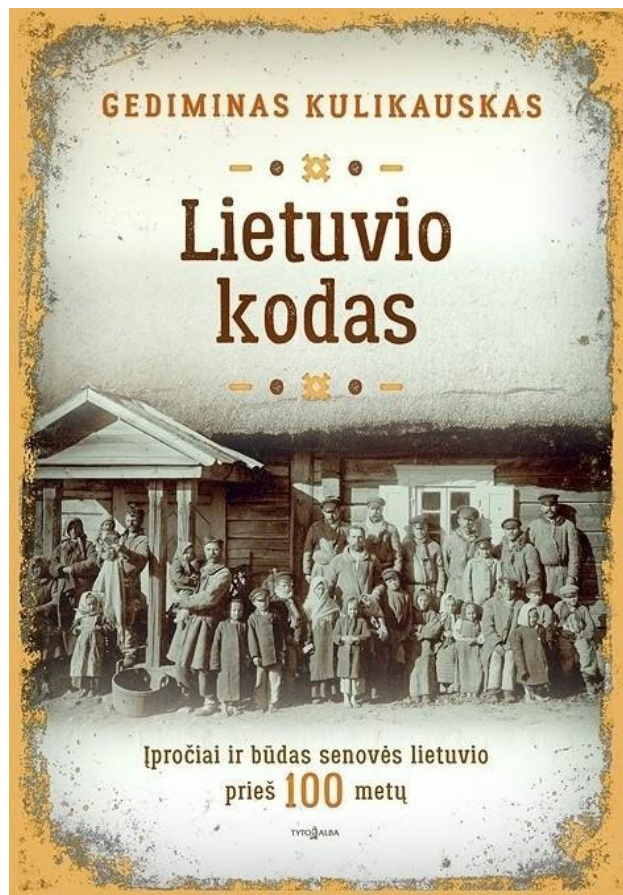
- dalijamasi patirtimi,
- keičiamasi nuomonėmis,
- kartu atliekami įvairūs darbai.

Mokiniai praktiškai mokosi visų kalbinės veiklos rūšių – klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo!

Susidomėjimas –
tai daugiau nei malonumas...

NUSTEBINTI MOKINIUS!

Knygnešystė – veiksmo filmas

Užduotis – parašyti filmo scenarijų.

Žr.: „KAIP RAŠYTI SCENARIJŲ?“ -

http://mokausiiskino.lt/pub/Kaip_parasyti_scenariju.pdf

„Filmų kūrimo metodinės rekomendacijos“ –

http://galimybes.ugdome.lt/uploads/filmu_%20kurimo%20metodin%C4%97s%20rekomendacijos%20%200113.pdf

Kas yra aukščiausios tautos vertybės?

Teritorija,
religija,
kalba,
kultūra,
istorija –
suteikia gyvenimui
prasmę ir pastovumą.

(plg. L. Kastanauskaitė, p. 169)

Užduotis – pasirinkti
vieną dalyką ir įrodyti,
kad tai tikrai vertybė.

Pvz., įvestis Vilniaus herbo pristatymui (šv. Kristoforas)

„Išminčius tenesididžiuoja savo išmintimi, nei stipruolis tenesigiria savuoju stiprumu, nei turtuolis tenesipuikuoja savo turtais.

Tačiau kas yra tikroji garbė, kuria žmogus gali didžiuotis? Pranašas liudijo: *Jei kas didžiuotųsi, tesididžiuoja, kad turi išminties pažinti mane, kad aš esu Viešpats.*

Štai kur žmogaus prakilnybė, štai kur jo garbė ir didybė, – tai iš tiesų pažinti tą, kuris yra didis, su juo vienytis, ir iš Viešpaties garbės semti sau garbę.“

Šv. vyskupas Bazilijus Didysis (329–379 m.)

Cit pagal: Valandų liturgija, II. P. 195

Dar žr.: <http://www.piligrimai.lt/sv-kristoforas-ir-kudikelis-jezus/>

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Susipažinkime –

<https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/rekomendacine%20internetui.pdf>

REKOMENDACINĖ INTEGRUOTA LITUANISTINIO ŠVIETIMO PROGRAMA

**Ikimokyklinis, priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas
Projektas, 2018**

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

UGDYMO
PLĖTĖS
CENTRAS

Ilgalaikës (metinës) uždutys – projektai

5 kl. – „Mano kilmës knyga“

6 kl. – „Lietuva – mano tøvų ir protèvių žemė“

7 kl. – „Lietuvos istorijos ir kultūros asmenybës“

8 kl. – „Lietuvos valstybingumo istorija“

9 kl. – „Lietuvos kultūros ženklai“

10 kl. – „Lietuva ir lietuviai pasaulyje“

Ilgalaikēs (metinēs) uždūotys – projektai

Tai savarankiški darbai, kuriems atlikti mokiniai turētų

bendrauti su tėvais, seneliais,
ieškoti informacijos įvairiuose šaltiniuose,
susirašinėti su giminėmis Lietuvoje,
bendradarbiauti su klasės draugais,
konsultuotis su mokytoju ir pan.

Pvz., 5 kl. „Mano kilmės knyga“ (1)

- Mokiniai *renka įvairią informaciją* apie savo šeimos ir giminės praeitį, *ją apibendrina*, piešia genealoginį medį, *kuria iliustruotą giminės knygą*.
- *Pasakojami ir užrašomi įvykiai ar prisiminimai* iš šeimos / giminės gyvenimo, *laikantis įvykių nuoseklumo / reikšmingumo*.
- Fotografuojamos, *dokumentuojamos ir aprašomos* relikvijos (šeimai brangūs paveldėti *daiktai*), senos ir / arba svarbios *nuotraukos* (metai, vieta, kas kokia proga ką fotografavo / koks įvykis užfiksuotas), *apibūdinami* jose matomi žmonės (jų *išvaizda, apranga, veikla* ir pan.). Lankomos, fotografuojamos ir *aprašomos* šeimos (giminės) kapavietės.
- *Rašomi asmeniniai laišakai* artimiesiems / giminėms prašant suteikti reikiamą informaciją apie giminės žmones, jų gyvenimą, atsiųsti įdomių nuotraukų.

5 kl. „Mano kilmės knyga“ (2)

- *Sudaromas giminės gyvenamų vietovių žemėlapis. Geografiniu, etnografiniu, tarmės aspektais aptariamas / aprašomas Lietuvos regionas, iš kurio kilo šeima / giminė.*
- *Užrašomi pokalbiai su šeimos nariais / parengiamas ir užrašomas interviu dominančiais klausimais.*
- *Aprašomi ir detalizuojami istoriniai įvykiai, kuriuose dalyvavo giminės žmonės.*
- *Pristatoma „Mano kilmės knyga“ (mokslo metų pabaigoje surengus mokinių ir tėvų šventę).*

Integracijos ir interpretacijos DIDAKTINÈ NUOSTATA

- vidinės kalbos ir literatūros sąsajos
- akiratį bei žodyną plečiantys, kalbos vartojimą skatinantys **tarpdalykiniai ryšiai**
- mokinio kūrybinių galių plėtotė
- mokinio savarankiškas kūrybinis požiūris į kalbą ir literatūrą

<https://lt.bebras.lt/#!/home>

<https://lt.bebras.lt/#!/training>

LITUANISTINIS *BEBRAS.LT*

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

„Kristinos eilèraštis“

Kristina ieško žodžio savo eilèraščiui.

Jai rūpi, kad tas žodis

- rimuotųsi su žodžiu **basa** ir
- apibūdintų gamtą

Kuriame žodžių rinkinyje Kristina gali rasti reikiamą žodį?

A	B	C	D
rasa	netiesa	vèsa	pasaka
saulè	liesa	krinta	teka

Užduotis – sukurti tokį eilėraštį (posmą). *Pvz.:*

Tai ko,
Rasa,
Verki?
Vèsa.

Žolių
Kasas
Užlies
Rasa.

Ir kaip
Neverkt –
Tokia
Vèsa –

Maža
Rasa
Laukuos
Basa.

V. Kukulius. Rasa, I

„Bebro žodžiai“

Du bebrai susižavėjo miško žodžiais ir parinko po 4 skirtingos sandaros žodžius:

samos

pakrantė

beabriukas

pelėda

intakas

pievelė

saulė

raštingalis

Kurie skirtingų rinkinių žodžiai atitinka vienas kitą pagal sandarą (*priešdėlis, šaknis, priesaga, galūnė*)?

Sujunkite linijomis dėžutes prie pirmosios ir antrosios žodžių eilės.

„Bebro įrankiai ir prietaisai“

Bebro namuose mėtosi daug įvairių įrankių:

grąžtas, káltas, plaktukas, drožtùvas, skobìklis, gulsčiùkas, skaptùkas, raižìklis, galastùvas.

Mažasis bebro brolis sumanė įrankius sudėti į 4 dėžutes pagal jų pavadinimų darybą. Kaip jis juos sudėjo?

<i>Įrankių pavadinimai su priesaga –tas</i>	<i>Įrankių pavadinimai su priesaga –tukas</i>	<i>Įrankių pavadinimai su priesaga –tuvas</i>	<i>Įrankių pavadinimai su priesaga –iklis</i>

Vienas įrankis niekur netiko, nes nebuvo dėžutės su jo priesaga.
Koks tai įrankis?

„Bebro ola“

Bebrai gyvena išsirausę olas žemėje, dėl to jiems patinka viskas, kas susiję su žeme.

Tai žinodamos kengūros jiems uždavė mįslę: kurie žodžiai yra su šaknimi **žem-**?

Žemė, žolė, žemuogė, žiema, žiemojo, žemas, peržiemojo, želmuo, žemupys, žemkasys, žemėtas, žemdirbys, žemaūgis, žemaitis, ženklas, pažemė, pažyma, įžemino, sužėlė.

Kuriuos žodžius bebrai įsitempė į savo ola?

„Bebro gėlės“ (1)

Bebras pasakoja bebriukams apie gėles ir jų pavadinimus.

Jis sako, kad gražiausi pavadinimai yra sudurtiniai, t.y. tie, kurie sudaryti iš dviejų žodžių.

Tie žodžiai būna sujungti balsiais, dažniausiai **a**, **ia** arba **ė**.

„Bebro gèlès“ (2)

Bebras išvardija devynių gèlių pavadinimus, bet viename iš jų jungiamojo balsio nèra. Kuriame?

Saulašarè

Saulègraža

Rugiagèlè

Rasakila

Ugniažolè

Žvirbliarūtè

Uolaskèlè

Širdažolè

Šilagèlè

„Roboto daiktavardžiai“ (1)

Robotas **Žodžius** užprogramuojamas iš veiksmažodžių sudaryti daiktavardžius, reiškiančius „**vietą, kurioje atliekamas tam tikras veiksmas**“.

Robotas gauna:

- tris pagrindines veiksmažodžio formas,
- nurodymą numesti paskutinę **2** stulpelio žodžių raidę ir pridėti priesagą –**ykla**.

„Roboto daiktavardžiai“ (2)

Štai ką robotas užrašė:

Bendratis	Es. I. 3 asm.	Būt. k. I. 3 asm.	Daiktavardis, reiškiantis vietą
Moky-ti	mok-o	mok-ė	Mok-ykla
Valgy-ti	valg-o	valg-ė	Valg-ykla
Skaity-ti	skait-o	skait-ė	Skait-ykla
Kep-ti	kep-a	kep-ė	Kep-ykla
Kirp-ti	kerp-a	kirp-o	Kerp-ykla
Plau-ti	plaun-a	plov-ė	Plaun-ykla

Programuotojas Bebras patikrino roboto darbą ir surado savo klaidą.

Kaip pataisys užduotį programuotojas Bebras?

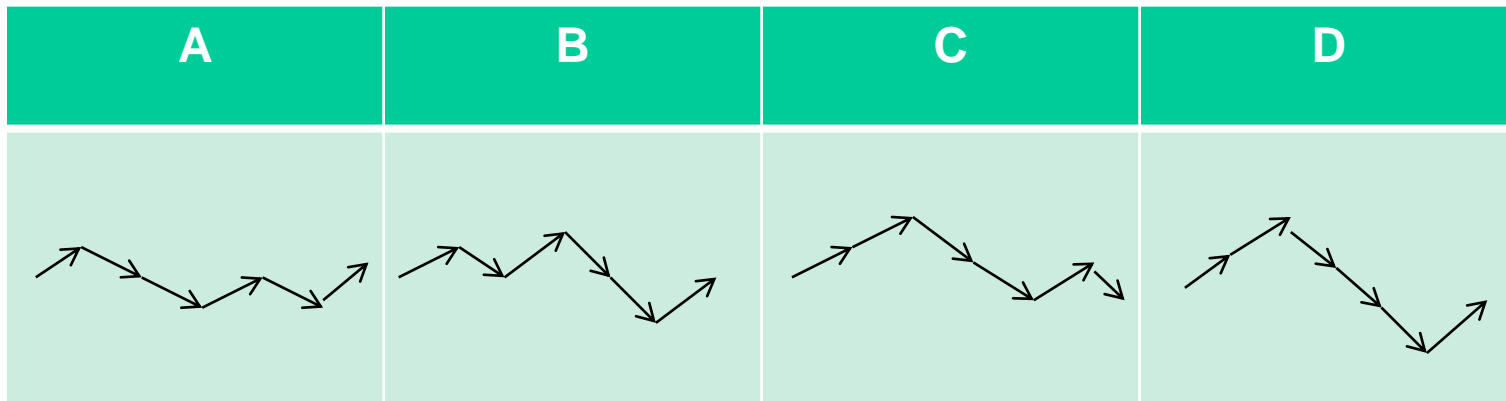
„Judėjimas įstrižai“ (1)

Jei žodžio šaknyje yra **y**, eiti į kairę.
Kitaip – eiti į dešinę.

sušilti	mąstyti	valdyti	rašyti	mylėti
 kilti	pamilti	rodyti	išgyti	vyti
mirkyti	lipdyti	gydyti	šildyti	išvirti
skaityti	lipti	palydėti	dilti	vykdyti
matyti	praryti	mokyti	lyti	sunykti

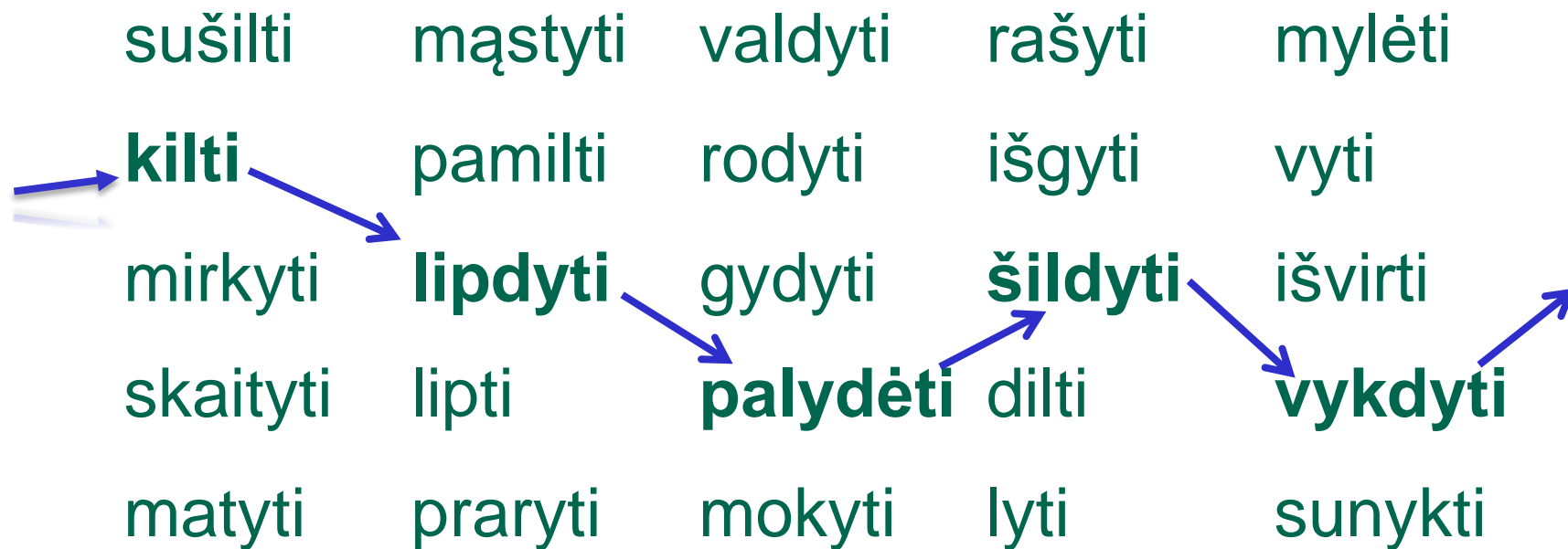
„Judėjimas įstrižai“ (2)

Kuri judėjimo įstrižai kreivė yra teisinga?

„Judėjimas įstrižai“ (3)

Atsakymas: A

[Grįžti į svetainę](#)

Parduotuvė

BEBRO žaidimo kortelės (7–10 m.)

BEBRO žaidimo kortelės (10–13 m.)

BEBRO žaidimo kortelės (7-10 m., anglų kalba)

BEBRO žaidimo kortelės 10+

BEBRO kortelių atsakymai

BEBRO žaidimo kortelės (10–13 m.)

Informacinio mąstymo ugdymas 10-13 metų moksleiviams

„Bebro“ kortelės padės žaidžiant mokytis ir mokyti informatikos – grupėmis arba dviese, trise. Kortelių rinkiniuose rasite 54 įdomius informatikos uždavinius, kuriuos sukūrė tarptautinio konkurso „Bebras“ bendruomenė. Šios serijos uždaviniai sudėtingesni, todėl įdomesni spręsti vyresniems moksleiviams.

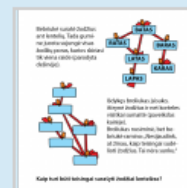
Kortelės kopijuoti ir platinti be autoriaus sutikimo draudžiama!

© Valentina Dagienė 2016

© Vaidotas Kinčius 2016

Pirkti

5,00 €

<https://bebras.lt/3s/parduotuve/zaidimo-korteles-bebras-informatinio-mastymo-ugdymas-2/>

Kurkime **BEBRUI** lituanistines užduotis!

- Pavyzdžių (modelių) rasite
Bebro žaidimo kortelėse
<https://lt.bebras.lt/#!/training>
- Paskatinkite mokinius sugalvoti / pritaikyti kalbines užduotis.
- Nurodykite, kuriai klasei skiriama užduotis, ir siųskite:

Alvida.Lozdienne@upc.smm.lt

Zita.Nauckunaite@upc.smm.lt

